

POSICIONAMIENTO ACADÉMICO SOBRE A EDUCACIÓN ONLINE E SEMIPRESENCIAL

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

Este posicionamento foi proposto e redactado na súa fase de borrador pola Comisión Executiva Ampliada de CREUP e aprobado pola súa Asemblea Xeral o 20 de novembro de 2020, na 68 Asemblea Xeral Ordinaria realizada de maneira telemática.

ÍNDICE

1. <i>Introdución</i>	2
2. <i>Necesidade da Aprendizaxe Centrada no Estudante</i>	3
3. <i>Fenda dixital</i>	3
4. <i>Docencia</i>	4
5. <i>Avaliación</i>	6
6. <i>Garantía da Calidade</i>	7
7. <i>Papel do estudante na Universidade</i>	8
8. <i>Conclusións</i>	10

1. Introducción

A Educación Superior sempre se caracterizou pola presencialidade en todas as súas facetas: clases, prácticas, exames... etc. Este deixou de ser o único modelo en España cando, no ano 1972, fundouse a Universidade Nacional de Educación a Distancia (UNED/UNED), caracterizada por un modelo de educación semipresencial que achega a Educación Superior a todos aqueles núcleos poboacionais que non dispoñían de universidades. O desenvolvemento tecnolóxico e a extensión do uso da internet favoreceu unha educación a distancia máis accesible á sociedade e, hoxe en día, a UNED/UNED é a universidade con maior número de matriculados: máis de 156.000 estudantes. Ademais, moitas universidades privadas optan por modelos de semipresencialidade desde entón.

A situación derivada da COVID-19 puxo o foco na educación telemática, forzando unha migración sen marxe de manobra de todo o ensino universitario a contornas de docencia en liña para o final do curso académico 2019/2020 e modelos de educación “semipresencial” para o curso académico 2020/2021. Este feito resalta a necesidade de regulación e adaptación que require o ensino virtual ou semipresencial. Ademais, deixou ver que non todas as titulacións poden darse de forma en liña, nin tan sequera poden darse de maneira semipresencial. Polo que se debe facer un estudo da situación das devanditas titulacións e como priorizar a presencialidade destas.

Precisamente, a situación puntual da COVID-19 evidenciou que estes modelos de educación non tiveron unha supervisión á hora do deseño dos plans como do cálculo da carga de traballo tanto do estudiantado como do persoal docente, ademais dunha laxa aplicación de mecanismos de garantía da calidade. Se a isto súmaselle a fenda dixital que xera a desconexión do estudiantado por condicións xeográficas, sociais ou económicas e a falta de investimento en formación de metodoloxías dixitais á comunidade universitaria, atopámonos unha universidade ancorada en dinámicas do pasado e que non se adaptou desde o punto de vista tecnolóxico aos retos do século XXI.

Por todo iso, desde CREUP consideramos que se debe realizar unha adaptación integral de todos os procedementos da Universidade, seguindo unha serie de medidas necesarias para poder garantir a accesibilidade universal da Educación Superior nunha contorna semipresencial ou virtual.

2. Necesidade da Aprendizaxe Centrada no Estudante

A formulación da docencia en liña debe estar baseada nun principio de flexibilidade, en función de cando e como estuda o estudantado. Por iso, a pedra angular sobre a que se estructure este modelo de educación debe ser a Aprendizaxe Centrada no Estudante (ACE). Esta construción da aprendizaxe xa non só é imprescindible nun modelo presencial, senón que debe verse reforzado nunha docencia semipresencial ou en liña, na que o estudantado adquire un rol activo e central na súa propia formación.

Por iso, todos os puntos que abarca este posicionamento viran en torno ao papel principal do estudantado na participación e toma de decisións da súa formación, garantindo que as competencias adquiridas e os resultados da aprendizaxe son de calidade, independentemente do modelo de educación. Por iso, e co obxectivo de que o estudante senta integrado neste modelo de docencia, débense considerar cinco bloques: fenda dixital, docencia, avaliación, calidade e o papel do estudante na universidade.

3. Fenda dixital

Abordar a dixitalización da Universidade e o emprego de modelos de educación semipresencial ou en liña require afrontar, en primeiro lugar, a brecha tecnolóxica e dixital froito de factores socioeconómicos que dá lugar a enormes dificultades e desigualdades entre estudantes. A dispoñibilidade dos recursos tecnolóxicos establecerá os límites destes modelos, por iso é imperativo que esta brecha elimínese para garantir a accesibilidade universal da educación semipresencial ou en liña.

En primeiro lugar, débese garantir o acceso a internet como dereito universal, cunha conectividade suficiente e estable que soporte o uso educativo, especialmente en zonas rurais. Ademais, o acceso a dispositivos informáticos é fundamental, do mesmo xeito que dispoñer dunha infraestrutura tecnolóxica adecuada nunha mesma unidade de convivencia. Non só débese ter en conta se se dispón dalgún dispositivo, senón tamén se son os suficientes e son capaces de soportar o uso para o que se lles destina.

Tamén é necesario ter en conta o acceso a recursos informáticos como plataformas ou programas específicos, que aseguran a adquisición de competencias necesarias; e que estean ao dispor do estudiantado de maneira gratuíta en calquera momento do proceso de aprendizaxe. Isto debe ir acompañado dunha formación en competencias dixitais, tanto do profesorado como do estudiantado, para garantir o uso adecuado destas ferramentas.

Todo este deseño ten que vir cunha adaptación integral do sistema a persoas con discapacidade e/ou con necesidades específicas de axuda ao estudo. Polo tanto, desde as Administracións Públicas débese traballar en garantir a accesibilidade universal e permanencia nos estudos destes colectivos, dotando de maiores recursos, infraestruturas e formación ás universidades e o seu persoal.

4. Docencia

A docencia que se imparte de maneira telemática ou semipresencial non debe reproducir o sistema de clases presenciais, por iso, é necesario que o profesorado reciba formación en metodoloxías docentes específicas nun ambiente en liña, que aposte por unha aprendizaxe activa e o emprego de ferramentas telemáticas. Promovendo esta formación nos programas de acreditación do profesorado como unha motivación extra, poderíase conseguir unha boa calidade de docencia, así como un reforzo na formación complementaria do estudiantado para o mercado laboral.

Débase apostar pola interacción entre o profesorado e o estudantado (non só de maneira síncrona) que contribúa ao desenvolvemento de competencias dixitais. Unha correcta interacción é clave para asegurar a aprendizaxe e, por tanto, a adquisición de competencias, polo que é necesario habilitar tanto de maneira síncrona como asíncrona, métodos que permitan que o estudantado poida trasladar as súas dúbidas e inquietudes.

Os métodos tradicionais de ensino están desfasados con respecto ás metodoloxías de aprendizaxe actuais, polo que na docencia telemática non todo debe ser puramente síncrono (docencia en tempo real mediante videollamadas), senón que debe apostarse tamén pola modalidade asíncrona, poñendo ao dispor do estudantado os recursos de aprendizaxe suficientes (como a gravación das clases), que sexan claros e accesibles, para que cada persoa poida configurar e adaptar o seu proceso de estudo á súa situación individual. Neste punto é indispensable asegurar ao estudantado o acceso a documentación o suficientemente explicada para poder entender os contidos. Da mesma forma, as prácticas deben realizarse nas estancias habilitadas para garantir a aprendizaxe, a comprensión e a adquisición de competencias por parte do estudantado.

A impartición de clases en forma de aulas investidas, nas cales o coñecemento vén adquirido polo material que o docente facilita, que se amplía nas devanditas clases. Nestas ademais cóntase coa resolución das dúbidas do estudantado. Exposicións (tanto á hora de preparar a presentación, como avaliar e corrixir aos compañeiros) e clases de problemas ou casos prácticos axudan ao correcto entendemento da materia e a motivar ao estudantado #ante escenarios que se poden atopar ao finalizar os seus estudos, así como ofrecer unha alternativa a aquelas persoas que por diversas circunstancias non poden dispoñer dun horario de clases ordinario.

En definitiva, débese considerar que a docencia ofrezca as ferramentas e metodoloxías necesarias para que o estudante, indistintamente do seu estado ou condición, poida

gozar de todos os recursos que se utilizan coa máxima facilidade e de xeito proactivo na súa educación.

5. Avaliación

Do mesmo xeito que na docencia, é necesario redefinir o concepto e a metodoloxía de avaliación tradicional á hora de pasar a un sistema telemático. Esta non debe funcionar de maneira estática que só sirva como mero trámite para medir o nivel de aprendizaxe desenvolvida polo estudantado, senón que debe ser un sistema dinámico e formativo para coñecer en que etapa do proceso de aprendizaxe atópase o estudante e poder comprobar que se están adquirindo as competencias. Por iso, débese apostar por unha avaliación continua como peza cruce do Proceso Bolonia e impulsar a súa aplicación no ámbito universitario, incluíndo metodoloxías de avaliación alternativas como entrevistas, avaliacións orais ou avaliacións por proxectos.

O estudantado debe formar parte do proceso de avaliación desde o principio, proporcionando unha retroalimentación sobre o funcionamento e facéndolle partícipe mediante a coevaluación, orientada aos resultados de aprendizaxe e centrada nos procedementos e non nos resultados. A avaliación continua debe ser flexible pero non pode supoñer unha sobrecarga de traballo ao estudante, por iso é importante que exista unha coordinación real entre o profesorado que garanta un desempeño adecuado do estudantado.

É positivo en escenarios de avaliación non presencial expor sistemas como a gamificación ou a avaliación por pares. Outorga a flexibilidade do medio dados os horarios do estudantado, reforza a transferencia de coñecementos e ensínase a avaliar un traballo realizado, permitindo así unha formación superior nas materias e a proactividade do estudantado nas mesmas. Ademais, é importante que o estudante dispoña dunha retroalimentación que oriente o seu traballo por parte do profesorado.

Asegurar a autoría do estudante nas probas de avaliación é tan importante como asegurar a proporcionalidade e a garantía de cumprir a Lei de Protección de datos nos procesos de avaliación. Priorizar sistemas de avaliación continua como os anteriormente descritos minimiza calquera tipo de incidencia que poida xurdir, polo que o debate real ten que centrarse na garantía da adquisición de competencias por parte do estudantado.

Noutras palabras, nesta contorna dixital a avaliación debe ser disruptiva con respecto á docencia presencial. As circunstancias do estudante, así como os medios para a realización das probas deben adaptarse xa non só aos recursos non físicos, senón ás condicións das persoas matriculadas para asegurar unha flexibilidade na avaliación á vez que a autoría das probas realizadas.

6. Garantía da Calidade

Para poder garantir en primeira instancia a calidade da educación en liña, é necesario que as axencias de calidade establezan unha definición clara e concisa respecto diso de que é a docencia telemática, así como a diferenza entre videovixilancia e vixilancia a remoto, xa que o contexto actual non difire entre ambas as modalidades e dá pé a confusión. Ademais, é necesario que se establezan marcadores de calidade para o garante e a estandarización da docencia en liña. Moitas veces, o estudantado sente confusión respecto diso e é necesario establecer unhas bases sobre as que se poida avaliar a calidade neste tipo de docencia.

As universidades, como entidades encargadas da xestión dos ensinos e procesos académicos, deben establecer mecanismos que permitan a participación do estudantado para a supervisión e mellora do ensino. Nesta modalidade é indispensable que o estudante sexa un axente activo e clave para corroborar, verificar e corrixir o transcurso do plan de estudos, así como da súa mellora.

Adicionalmente ao momento anterior, a avaliación da docencia non debe considerar unicamente os resultados académicos, polo que deben establecerse mecanismos de supervisión a través de comisións creadas para ese efecto que tomen en consideración as metodoloxías usadas para a docencia e os resultados da aprendizaxe. Entre outros aspectos, debe considerarse a facilidade de acceso á contorna de docencia, os recursos proporcionados ou o sistema de avaliación empregado para a adquisición de competencias.

O sector estudantil como principal interesado na mellora dos títulos e na súa calidade debe ser tido en conta á hora de avaliar ao profesorado. Neste sentido, as enquisas de avaliación son importantes e débese incentivar a participación deste para obter a devandita información, aumentando o seu peso e importancia.

As prácticas formativas son un elemento cruce na adquisición das competencias e ven avalada a súa importancia co concepto “aprender facendo”; é o lugar onde os coñecementos teóricos complementáanse e adecúan a unha contorna práctica como preparación para o mundo laboral. Por iso debe garantirse sempre e en todo lugar o seu carácter formativo e a correcta adquisición das competencias nun sistema en liña. É complicado realizar un seguimento nesta modalidade, con todo, é un aspecto que se debe considerar e implica un esforzo que debe realizarse.

A calidade neste tipo de contornas debe tomar en conta a participación estudantil para poder expor liñas de mellora de ser necesarias. Non só basta coa análise estatística das cualificacións, senón que outros aspectos como a accesibilidade, a asistencia e a realización de prácticas formativas debe ser tido en conta.

7. Papel do estudante na Universidade

Para o correcto funcionamento da docencia e avaliación en liña, requírese dunha xestión que asegure o correcto funcionamento desta baixo a cal o estudante teña toda a información que se precise. Desde CREUP consideramos que debe facerse un

esfuerzo desde catro puntos de vista: a participación do estudantado, a atención personalizada do estudante, impulsar o acceso á universidade e o escenario da mobilidade internacional.

En primeiro lugar, o escenario da modalidade non presencial require unha inclusión total do estudantado na toma de decisións para o seu correcto funcionamento. Dada a casuística das sesións maxistras, débese mellorar a comunicación para o seguimento e detección de erros nos modelos de estudos implementando, na medida do posible, metodoloxías que fomenten a vida universitaria, así como a representación en formatos non presenciais. Debe saír da universidade expor talleres ou actividades de extensión universitaria que satisfagan ditas necesidades, ademais de buscar os mellores sistemas que permitan unha compatibilidade laboral, académica e persoal.

En segunda instancia, nesta modalidade existen situacións que requiren dun apoio ao estudante desde un enfoque moito máis personalizado, asegurando tanto o financiamento dos servizos de atención psicopedagóxica como de orientación ao estudante durante os seus estudos. Do mesmo xeito, requírese potenciar os servizos telemáticos das bibliotecas co obxectivo de ofrecer servizos esenciais para o estudante desde o modelo semipresencial ou en liña ou mesmo no escenario presencial de ser preciso, xa que poden darse escenarios nos que a modalidade presencial non sexa posible e débese asegurar a correcta impartición da docencia.

Como terceiro punto, non poden existir as barreiras de acceso e permanencia na universidade. Débese impulsar a accesibilidade aos espazos universitarios a todos aqueles estudantes con dependencia ou con limitacións psicomotrices que requiren dun reforzo educativo. E neste punto é imperativo deterse con aquelas persoas que teñen máis dificultades para acceder á universidade. A universidade en liña é unha oportunidade única para darlle acceso a aquelas persoas que por cuestións económicas, sociais ou xeográficas non poden acceder a unha formación educativa superior, polo que se debe asegurar o acceso á educación superior e como liquidar as brechas anteriormente mencionadas.

En último lugar, e baixo o escenario que ofrece o Proceso Bolonia, débese cubrir o escenario de realizar períodos de mobilidade entre universidades. É por iso que se deben garantir unhas condicións mínimas que aseguren a adquisición de coñecementos noutras universidades. Debe existir un marco común no que todo estudante alleo dispoña das ferramentas e a axuda (tanto na súa universidade de orixe como de destino) para o correcto funcionamento da estancia de estudos.

Nunha contorna como este, tan dependente da tecnoloxía, débese ofrecer a máxima información ao sector estudantil. A información debe ser facilmente accesible e debe ofrecerse un sentimento de pertenza á devandita universidade. Neste tipo de docencia tamén cabe a vida universitaria e débese realizar un esforzo para facelo posible.

8. Conclusións

O bo funcionamento da educación en liña ou semipresencial só pódese conseguir cando o estudantado teña un papel relevante na mesma. A participación estudantil na toma de decisións, así como o garante da calidade é imprescindible para que se garanta a adquisición de competencias, tendo como base a Aprendizaxe Centrada no Estudante. O Sistema Universitario Español debe deixar atrás dinámicas obsoletas e progresivamente realizar unha actualización e dixitalización de metodoloxías que asegure un completo uso das ferramentas informáticas que dispoñemos.

Para iso é necesario que desde as Administracións proporciónese un correcto financiamento que asegure o cumprimento dos obxectivos propostos desde CREUP e termine coa fenda dixital existente na nosa sociedade. Ademais, débese prover da formación e información necesaria para a adaptación metodolóxica e o deseño de currículos flexibles que garantan a accesibilidade universal aos estudos.